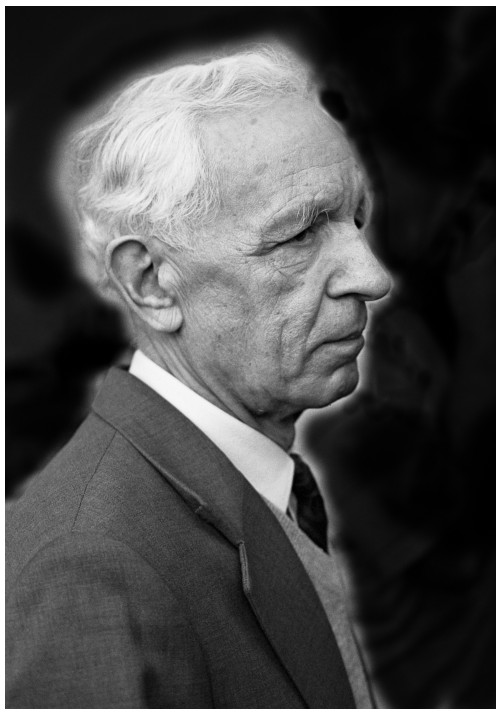

V SPOMIN AKADEMIKU IVANU VIDAVU (1918–2015)¹

Akademik Ivan Vidav, matematik, je bil rojen leta 1918 na Opčinah pri Trstu. Klasično gimnazijo je obiskoval v Mariboru. Po maturi leta 1937 je študiral matematiko in fiziko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Diplomiral je leta 1941 in istega leta tudi promoviral z disertacijo, v kateri je rešil problem, ki mu ga je profesor Plemelj predlagal leto prej, ob koncu tretjega letnika študija. Leta 1943 je postal honorarni asistent, leta 1946 docent, leta 1949 izredni profesor in leta 1953 redni profesor za matematiko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Na Univerzi v Ljubljani je delal vse do leta 1986, ko se je upokojil kot profesor matematike na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo.

Leta 1954 je postal predstojnik prirodoslovno-matematičnega oddelka na takratni Prirodoslovno-matematično-filozofski fakulteti, dve leti kasneje njen prodekan, leta 1957 pa prvi dekan novonastale Naravoslovne fakultete. Vrsto let je bil predstojnik katedre oziroma kasneje odseka za matematiko na leta 1960 nastali Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo, kar je ostal do leta 1975. Sodeloval je tudi na Inštitutu za matematiko, fiziko in mehaniko Univerze v Ljubljani. Profesor Vidav je raziskovalno delal na različnih področjih matematične analize. Njegova disertacija je s področja diferencialnih enačb. V začetku petdesetih let je bil dvakrat na izpopolnjevanju pri S. Mandelbrojtu v Parizu. V tem času se je ukvarjal s teorijo aproksimacij. Naslednje področje njegovega delovanja je bila funkcionalna analiza, kjer je posebej znana njegova slovita metrična karakterizacija sebiadjungiranih operatorjev, ki jo je našel leta 1956 in je rezultat, ki je pomembno vplival na teorijo Banachovih algeber. Pomembno področje njegovega dela je bila

¹ Govor na žalni seji SAZU dne 13. oktobra 2015 in na žalni seji Fakultete za matematiko in fiziko dne 14. oktobra 2015.

tudi uporaba funkcionalne analize v transportni teoriji nevtronov, kjer je objavil daljšo razpravo leta 1970 – ta je njegovo največkrat citirano delo – še več del s tega področja pa je objavil skupaj s svojimi sodelavci.

Profesor Vidav je bil izvrsten predavatelj. Njegova predavanja so bila jasna in razumljiva. Ko je predaval še predmete v prvem letniku, so bila njegova predavanja vzor, kako je treba krmariti med matematično strogo-stjo, geometrijsko nazornostjo in uporabnostjo. Bila so tako dodelana, da je bilo videti, kot da ni mogoče nič več vprašati. Imel je izredno človeški odnos do študentov na izpitih. Profesor Vidav je bil na ljubljanski univerzi mentor petinosemdesetim diplomantom, štirinajstim magistrandom in šestnajstim doktorandom. Profesor Vidav je imel ključno vlogo pri razvoju podiplom-skega študija matematike v Sloveniji, ki ga je kot prvi predavatelj na tem študiju na ljubljanski univerzi začel v sedemdesetih letih.

Profesor Vidav je avtor več knjig (pretežno učbenikov) iz matematike: Višja matematika I (1949, predelana izdaja 1968), Višja matematika II (1952), Rešeni in nerešeni problemi matematike (1959), Števila in mate-matične teorije (1965), Algebra (1972), Afina in projektivna geometrija (1981), Diferencialna geometrija (1989), Eliptične krivulje in eliptične funk-cije (1991).

Profesor Vidav je bil dejaven tudi v Društvu matematikov, fizikov in astronomov Slovenije od ustanovitve leta 1949 dalje. Bil je njegov pred-sednik in podpredsednik. Leta 1988 je postal njegov častni član. Bil je član uredniškega odbora Obzornika za matematiko in fiziko od leta 1952 do leta 1983. Do leta 1992 je urejal Knjižnico Sigma. Imel je vrsto predavanj za javnost ter za dijake in srednješolske profesorje na seminarjih za stro-kovno izpopolnjevanje učiteljev. Napisal je vrsto člankov v Obzorniku za matematiko in fiziko ter vrsto člankov v Preseku za mlade, ki jih zanima matematika.

Za svoje delo je prejel različna priznanja in nagrade: Prešernovo nagrado je prejel leta 1952 za delo Višja matematika I in II ter Kidričevo nagrado leta 1970 za dela s področja uporabe funkcionalne analize v transportni teoriji nevtronov. Leta 1981 je prejel prestižno jugoslovansko nagrado Avnoј. Leta 1992 pa je prejel nagrado Republike Slovenije za znanstvenoraziskovalno delo (ta nagrada ima danes ime Zoisova nagrada). Prejel je več državnih odliko-vanj: leta 1965 red dela z rdečo zastavo, leta 1974 red republike s srebrnim vencem, leta 2008 pa je prejel zlati red za zasluge za izjemne zasluge pri razvoju znanosti in izobraževanja v Sloveniji. Ljubljanska univerza mu je leta 1987 podelila naziv zaslužni profesor, leta 1997 pa častni doktorat. Za izrednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti je bil izvoljen leta 1958, za njenega rednega člana pa leta 1962.

Profesor Vidav je združeval v sebi veliko različnih sposobnosti in odlik: bil je v svetu uveljavljen znanstvenik, vzgojitelj novih raziskovalcev, izjemen

predavatelj, učitelj in mentor številnim generacijam študentov matematike, avtor znanstvenih in strokovnih monografij, pisec prvovrstnih učbenikov, poljudnih knjig in strokovnih člankov, dolgoletni vodja matematičnega oddelka na Univerzi v Ljubljani z občutkom odgovornosti do razvoja matematike pri nas in do celotne matematične skupnosti, človek z brezhibno osebno integriteto, ob vsem tem pa do vseh prijazen in pregovorno skromen. Od sredine prejšnjega stoletja je prav on odločilno vplival na razvoj matematike kot organizirane znanstvene discipline v Sloveniji. S svojim delom je postavil trajno merilo kakovosti v raziskovanju in poučevanju. Njegova umirjena in preudarna beseda ostajata vzor strpnosti in modrosti v vodenju matematične skupnosti. Bil je vključen gospod stare šole, ki je žal že skoraj izumrla, vedno prijazen in poln vzpodbud, blaga, očetovska figura. Od leta 2000 je dajal člansko nagrado SAZU za štipendiranje podiplomskih študentov matematike in naravoslovja.

Doktorski študenti profesorja Vidava smo pri delu prišli z njim v tesnejši stik in ga, vsak zase, spoznali kot krasnega človeka. Sam sem imel izredno srečo, ker je ta stik trajal vrsto let. Naj mi bo dovoljeno, da o tem povem nekaj besed. Potem ko mi je predlagal problem, ki naj bi ga za doktorat obdelal, sem mojega matematičnega očeta najprej spoznal kot matematika, ko sem mu enkrat na teden prišel poročat, kaj sem premišljeval pretekli teden. Videl sem, kako neznansko spreten je v računanju in kako hitro zna v enakosti, napisani na tabli, kaj videti in iz nje kaj zaključiti. Ko sem mu kaj pripovedoval, je vedno pozorno poslušal in mi ni nikoli segel v besedo, nato pa je vedno kaj pametnega povedal. Dal mi je problem, pri reševanju katerega je bilo mogoče narediti dosti novega. Potem, ko sem leta 1972 doktoriral, sem še naprej prihajal k profesorju vsak teden ob isti uri in mu povedal, o čem v matematiki sem razmišljal v preteklem tednu. Najprej sva se pogovarjala o matematiki, nato pa počasi še o vedno več drugih rečeh. Ti redni tedenski pogovori so trajali še nadaljnjih dvaindvajset let. Dolgoletni obiski pri profesorju so bili za mene zelo dragoceni. Spoznal sem, kako notranje bogat človek je, kako veliko razmišlja o najrazličnejših rečeh in kako zelo izobražen je na mnogih področjih, ki nimajo zveze z matematiko.

V veliko osebno zadovoljstvo mi je, da se mi je uspelo vsaj malo nalesti profesorjeve skromnosti in izredno obzirnega načina in previdnosti pri izražanju mnenj in sodb o dogodkih ali ljudeh. Hvaležen sem ob misli, da sem bil deležen njegove modrosti in pomirjujočih nasvetov in da sem bil pri njem deležen izvrstne šole tolerantnosti.

Kadar sem bil daljši čas v tujini, sem profesorju rad pisal. Nobeno pismo ni ostalo brez odgovora. Njegova pisma niso bila dolga, a povedala so veliko. Napisana so bila naravno, skromno, skoraj v samih prostih stavkih. Lepo jih je bilo brati.

Ob koncu še tole: V šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stole-

tja je bila še v rabi beseda tovariš, tako da je bilo reči »tovariš profesor« popolnoma običajno. No, profesorja Vidava nisem in ne bi mogel nikoli drugače imenovati kot gospod profesor. Zame je pač vedno bil in bo v mojem spominu za vedno ostal gospod. V najbolj žlahtnem pomenu te besede.

Josip Globevnik

RAZMIŠLJANJA O PROFESORJU IVANU VIDAVU¹

Profesor Vidav je bil že za življenja pojem slovenske matematike. Njegovo ime so poznale številne generacije matematikov, fizikov, naravoslovcev, inženirjev in tudi drugih izobražencev. Danes je legenda. Tako kot je Plemelj matematično zaznamoval prvo polovico 20. stoletja v Sloveniji, je Vidav zaznamoval drugo. Bil je vreden Plemeljev naslednik.

Že njegov vzpon v matematiko je bil silovit; kot študent je zgodaj pokazal svoj matematični talent. Kasneje je njegov mentor Plemelj zapisal: »Podpisani sem spoznal njegovo izvanredno nadarjenost že takoj ob prvem razgovoru na koncu njegovega prvega semestra« (takrat je bil namreč v študijskem programu obvezni kolokvij, ki ga je Plemelj uvedel za preverjanje sposobnosti študentov) »in ga zato vzel za knjižničarja. Tako je dobil možnost delati v knjižnici, jaz pa sem imel priliko do dobrega se seznaniti z njegovimi sposobnostmi. Najini pomenki niso bili v okviru mojih predavanj ali vaj, ampak so mogli cel čas obsegati najrazličnejša vprašanja vseh področij matematike.«

Nadaljnja zgodba je dobro znana. Poleti leta 1940 je Vidav rešil problem, ki mu ga je bil Plemelj spomladi mimogrede omenil. Presenečenje učitelja nad dosežkom svojega učenca najbolje kažejo Plemeljeve besede, zapisane nekaj let kasneje v neki strokovni oceni v zvezi z Vidavovim napredovanjem: »Tedaj nisem niti mislil na to, da si bo on vzel ta problem v razmišljavo,

¹ Prirejeno in nekoliko dopolnjeno besedilo govora na žalni seji na Fakulteti za matematiko in fiziko dne 14. oktobra 2015.